

Η Συναισθηματική Νοημοσύνη των εκπαιδευτών των Σχολείων Δεύτερης Ευκαιρίας

Educator's Emotional Intelligence in Second Chance Schools for Adults

Δήμητρα Β. Κατσαρού, Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας, Φιλολόγος, Υπ. Διδάκτωρ, dimkatsarou@gmail.com

Δήμητρα Πάντα, Καθηγήτρια Α.Σ.ΠΑΙ.Τ.Ε., panta@otenet.gr

Ελισάβετ Κωνσταντινίδου, Λέκτορας, Σχολή Επιστημών και Μηχανικής, Τμήμα Επιστημών Ζωής και Υγείας, Πανεπιστήμιο Λευκωσίας, Λεωφ. Μακεδονίτισσας 46, Τ.Θ. 24005, 1700, Λευκωσία, Κύπρος, konstantinidou.e@unic.ac.cy

Βασιλική Ζήση, Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας, Επίκουρη Καθηγήτρια, vzisi@pe.uth.gr

Dimitra V. Katsarou, University of Thessaly, Philologist of Classics, PhD, dimkatsarou@gmail.com

Dimitra Panta, Professor, School of Pedagogical and Technological Education, panta@otenet.gr

Elisavet Konstantinidou, Lecturer, School of Sciences and Engineering, Department of Life and Health Sciences, University of Nicosia, 46 Makedonitissas Ave. P.O. Box 24005, 1700, Nicosia, Cyprus, konstantinidou.e@unic.ac.cy

Vasiliki Zisi, University of Thessaly, Assistant professor, vzisi@pe.uth.gr

Abstract: The purpose of the present study was to examine the effects of emotional intelligence of educators in Second Chance Schools in the municipality of Thessaloniki. More specifically, the effects of age and gender on emotional intelligence were examined. Participants (N=45) completed a standardized questionnaire and some of them (N=6) participated in an interview. Results indicated that there is statistically important connection between emotional intelligence and sex ($p.<.05$) but there is not statistically important connection between emotional intelligence and age ($p.>.05$). Additionally, several relevant methodological and theoretical aspects were discussed and new directions for future research were yielded.

Keywords: Adult education training, Second Chance Schools, emotional intelligence.

Περίληψη: Ο σκοπός της παρούσας μελέτης ήταν να διερευνήσει τη συναισθηματική νοημοσύνη των εκπαιδευτών στα Σχολεία Δεύτερης Ευκαιρίας (Σ.Δ.Ε.) του νομού

Θεσσαλονίκης. Συγκεκριμένα, αναζητήθηκε η επίδραση της ηλικίας και του φύλου στη συναισθηματική νοημοσύνη των εκπαιδευτών. Οι συμμετέχοντες (N=45) συναίνεσαν στη συμπλήρωση ερωτηματολογίων (ποσοτική έρευνα) για τη συναισθηματική νοημοσύνη και ενδεικτικά κάποιοι (N=6) στη διαδικασία λήψης συνέντευξης (ποιοτική έρευνα). Από τα αποτελέσματα φάνηκε ότι υπάρχει στατιστικά σημαντική επίδραση του φύλου, καθώς και σημαντική αλληλεπίδραση στον παράγοντα Αναγνώριση και Έκφραση Συναισθημάτων ανάμεσα στη συναισθηματική νοημοσύνη των εκπαιδευτών ενηλίκων των ΣΔΕ και στο φύλο ($p < .05$) και ότι δεν υπάρχει στατιστικά σημαντική σχέση ανάμεσα στη συναισθηματική νοημοσύνη τους και στην ηλικία ($p > .05$). Επιπρόσθετα, συζητήθηκαν μεθοδολογικές και θεωρητικές προεκτάσεις του θέματος και υποδείχθηκαν κατευθύνσεις για μελλοντική έρευνα.

Λέξεις κλειδιά: Εκπαίδευση ενηλίκων, Σχολεία Δεύτερης Ευκαιρίας, Συναισθηματική νοημοσύνη.

Εισαγωγή

Ο ρόλος των συναισθημάτων και η αξιοποίησή τους στις εκφάνσεις της σύγχρονης καθημερινότητας, από την φυσική δραστηριότητα έως την επαγγελματική επιτυχία, είχε αγνοηθεί για πολλές δεκαετίες δίνοντας χώρο για ερευνητικές μελέτες αποκλειστικά σε προσεγγίσεις που βασίζονται στην επιστήμη. Ο αποκλειστικός παράγοντας αυτής της επιστημονικής προσέγγισης εντοπίζεται στο βαθμό εξυπνάδας του ατόμου ή αλλιώς δείκτη ευφυΐας (IQ), ο οποίος θεωρούνταν και αποκλειστικός παράγοντας πρόβλεψης της επιτυχίας στη ζωή ενός ανθρώπου, δεδομένου ότι η μέτρησή του βασιζόταν σε κριτήρια όπως η ικανότητα για λογική σκέψη, η μαθηματική και γλωσσική του αντίληψη, η επαγωγική, παραγωγική και συνδυαστική σκέψη κοκ.

Πριν από μερικές δεκαετίες, και συγκεκριμένα στη δεκαετία του 1970, η θεωρητική αυτή προσέγγιση άλλαξε περιορίζοντας τον προβλεπτικό παράγοντα του δείκτη ευφυΐας ενός ατόμου (IQ) κυρίως στην σχολική του επιτυχία (Bales & Gilliam, 2010). Έτσι, λοιπόν, αποδεικνύεται σιγά σιγά ότι ο δρόμος προς την επιτυχία και κατά συνέπεια προς την αυτοπραγμάτωση ενός ανθρώπου, δεν είναι αποκλειστική ευθύνη της εξυπνάδας του αλλά συνδυασμός πάθους, εξυπνάδας και στόχων. Η ανάρρηση των συναισθημάτων στον επαγγελματικό χώρο- ως παράγοντας επιτυχίας ενός ανθρώπου στην εργασία του αποτέλεσε το αρχικό στάδιο εξερεύνησης του ανθρώπινου συναισθηματικού κόσμου (Jordan & Troth, 2006).

Έτσι, αν και η μελέτη της συναισθηματικής νοημοσύνης (ΣΝ) ξεκίνησε μέσα από επιχειρησιακούς οργανισμούς, υπό το πρίσμα της ψυχολογίας, με σκοπό τη βελτιστοποίηση της απόδοσης των εργαζομένων, τα πορίσματα των ερευνών διεύρυναν το ερευνητικό της πεδίο. Τα τελευταία χρόνια υπάρχει έκρηξη ενδιαφέροντος σχετικά με την ΣΝ, τόσο μέσα από επιστημονικά βιβλία και άρθρα όσο και μέσα από περιοδικά λαϊκής ανάγνωσης (Gibbs 1995; Wigod, 1998), τόσο μεγάλη, μάλιστα, που έχει χαρακτηριστεί ως το «πνεύμα της νέας

εποχής» (zeitgeist) (Mayer, Caruso & Salovey, 2000; Pfeifer, 2001). Παράλληλα με την ψυχολογία, με την ΣΝ έχουν ασχοληθεί οι επιστήμες της διαχείρισης ανθρώπινου δυναμικού, της εκπαίδευσης, του αθλητισμού κτλ.

Έτσι, έχει βρεθεί ότι το συναισθηματικά έξυπνο άτομο μπορεί να χειριστεί την καθημερινότητά του καλύτερα, να έχει πλήρη έλεγχο των συναισθημάτων του και εξ αιτίας αυτών των παραγόντων να έχει καλή ψυχική υγεία (Taylor, 2001). Άλλες έρευνες αναφέρουν ότι η υψηλή ΣΝ σχετίζεται θετικά με την ποιότητα ζωής του ατόμου και την καλή του σωματική υγεία (Tsaousis & Nikolaou, 2005).

Επίσης ρόλο στο αν ένα άτομο θα έχει υψηλή ή χαμηλή νοημοσύνη φαίνεται να παίζουν η ηλικία και το φύλο (Extremera, Fernandez-Berrocal & Salovey, 2006) Έρευνες αποδεικνύουν ότι σχετίζεται με την ωριμότητα (Goleman, 1995) και ότι μπορεί να διδαχθεί μέσω της εκπαίδευσης (Di Fabio & Kenny, 2011· Mayer & Salovey, 1997). Είναι συνεπώς, μια αναπτυξιακή συνιστώσα, την οποία οι νέοι μπορούν να βελτιώσουν με την πάροδο των ετών (Fariselli, Ghini & Freedman, 2006). Τέλος, είναι ανατροφοδοτική σχετικά με τις πράξεις που έχουν αντίκτυπο σε εμάς αλλά και τους γύρω μας (Serrat, 2009).

Ο παράγοντας φύλο επίσης φαίνεται να είναι σημαντικός παράγοντας της συναισθηματικής νοημοσύνης. Επικρατεί η πεποίθηση ότι οι γυναίκες έχουν υψηλότερη συναισθηματική νοημοσύνη από τους άνδρες, παράγοντας που σχετίζεται με τα βιολογικά μητρικά τους ένστικτα (Schutte et al., 1998). Οι άντρες φαίνεται να κατέχουν υψηλά ποσοστά σε συναισθήματα όπως διαχείριση άγχους, αισιοδοξία και προσαρμοστικότητα (Mayer, Caruso & Salovey, 2000· Bar-On, 2000), ενώ οι γυναίκες να κατέχουν υψηλότερα ποσοστά σε συναισθήματα διαχείρισης καταστάσεων και ενσυναίσθησης (Bar-On, 1997· Ciarrochi et al., 2000). Πάντως, η συναισθηματική νοημοσύνη φαίνεται ότι σχετίζεται θετικά με την ηλικία και στα δύο φύλα (Extremera, Fernandez-Berrocal & Salovey, 2006).

1. Συναισθηματική Νοημοσύνη και Σχολεία Δεύτερης Ευκαιρίας

Η ΣΝ έχει ελκύσει το ενδιαφέρον των μελετητών, κυρίως, λόγω του παρθένου ερευνητικού πεδίου των προηγούμενων δεκαετιών που αφορούσαν στα συναισθήματα και στον τρόπο προσέγγισης της ψυχοσύνθεσης του ατόμου (Πλατσίδου, 2010). Έτσι, έχει βρεθεί ότι η ΣΝ αναπτύσσεται ως την πέμπτη δεκαετία της ζωής (Bar-On, 2000), επηρεάζεται θετικά από την άσκηση (Goleman, 2000), από την επαγγελματική ικανοποίηση (Πλατσίδου, 2005), μειώνει το στρες και βελτιώνει τη διάθεση σε άτομα τυπικής ανάπτυξης και σε άτομα με ειδικές ανάγκες (Byrne & Byrne, 1993; Yeung, 1996), και σχετίζεται με παράγοντες ηλικίας και φύλου (Fariselli et al., 2006).

Επειδή τα συναισθήματα είναι πάρα πολλά και διαφέρουν τόσο σε ένταση όσο και σε έκφραση, είναι αδύνατη η πλήρης περιγραφή τους, η οποία δεν μπορεί να γενικευτεί λόγω των διαφορετικών κοινωνικοπολιτισμικών πλαισίων που βιώνονται και εκδηλώνονται (Ciarrochi & Deane, 2001). Για το λόγο αυτό γίνεται συχνά λόγος για οικογένειες

συναισθημάτων όπου σε ένα νοητό κύκλο τίθεται στο κέντρο ένα βασικό συναίσθημα και στην περιφέρεια τα συναισθήματα που σχετίζονται με το βασικό συναίσθημα. Σύμφωνα με τον Goleman (1995) οι βασικές κατηγορίες είναι της χαράς, της θλίψης, του θυμού, της αποστροφής και του φόβου. Για παράδειγμα, σε ένα νοητό κύκλο, τίθεται στο κέντρο, για παράδειγμα η χαρά και στην περιφέρεια ο ενθουσιασμός, η υπερηφάνεια, η έξαψη κτλ.

Η ανάπτυξη της ΣΝ στον χώρο του σχολείου, μπορεί να βοηθήσει τους εκπαιδευόμενους που έχουν δυσκολίες ένταξης, σχολικού εκφοβισμού, διανοητικά και μαθησιακά προβλήματα και πρόωρη εγκατάλειψη (Chiarrrochi & Panju, 2008; Weissberg & O' Brien, 2004). Εξάλλου, η δημιουργία συναισθηματικών δεξιοτήτων που θα ακολουθούν τους εκπαιδευόμενους σε όλη τους τη ζωή είναι βασικός στόχος των προγραμμάτων παρέμβασης για την ΣΝ (Cooper, 1997). Έτσι, οι εκπαιδευόμενοι δημιουργούν μια θετική στάση απέναντι στη δια βίου μάθηση, αίσθημα αυτονομίας αποτελεσματικότητας και σεβασμού απέναντι στους εκπαιδευτές (Battistich et al., 1997). Παράλληλα, αναπτύσσουν τεχνικές αντιμετώπισης δυνατών συναισθημάτων, διαχείρισης χρόνου και επίτευξης στόχων (Low & Nelson, 2005). Η πρόληψη της βίας, η εκπαίδευση για την προσφορά κοινωνικών υπηρεσιών, η ικανότητα σύναψης και διατήρησης σχέσεων είναι μόνο μερικές πρακτικές χρησιμότητες της εκμάθησης της ΣΝ στο σχολείο (Elias et al., 1997). Η έρευνα του Elias (2003) απέδειξε ότι οι συναισθηματικές δεξιότητες που αποκτώνται στο χώρο εκπαίδευσης διατηρούνται και χρησιμοποιούνται από τους εκπαιδευόμενους και στο μέλλον, όπως για παράδειγμα, την περίοδο που οι ίδιοι θα γίνουν γονείς ή εργοδότες. Τέλος, η ανίχνευση και καλλιέργεια συναισθηματικών δεξιοτήτων στους εκπαιδευτές, έχει μεγάλη σημασία για τον τρόπο διδασκαλίας και χειρισμού της καθημερινότητας στην τάξη (Fasano & Pellittery, 2006), κάνοντας φανερό ότι είναι αναγκαία η μελέτη της ΣΝ σε εκπαιδευτικά πλαίσια όπου είναι πιθανώς συχνή η ενδοσχολική βία και οι αρνητικές εκπαιδευτικές εμπειρίες όπως συμβαίνει στα Σ.Δ.Ε.

Επειδή η εκπαίδευση σε Σ.Δ.Ε. διαφέρει κατά πολύ από την τυπική εκπαίδευση, δεν αρκεί μόνο η επιστημονική κατάρτιση αλλά και ένα πλήθος επικοινωνιακών και διαπροσωπικών ικανοτήτων και δεξιοτήτων για την αποτελεσματικότερη διδασκαλία (Noye & Riveteau, 2002). Η χρήση ομαδοσυνεργατικών τεχνικών βιωματικής μάθησης, περιγραφικής αξιολόγησης, εξατομικευμένης διδασκαλίας και εμπλοκής σε διαθεματικά σχέδια δράσης θεωρείται αναγκαίος παράγοντας για τη διδασκαλία σε Σ.Δ.Ε. και για το λόγο αυτό κρίνεται επιβεβλημένη η συχνή και συνεχής επιμόρφωση (Κοσσυβάκη, 2003; Κουτρούμπα & Ζησιμοπούλου, 2006).

Εκτός από τις γνώσεις, ο εκπαιδευτής σε Σ.Δ.Ε. πρέπει να αναπτύξει και ένα πλήθος δεξιοτήτων και στάσεων στους εκπαιδευόμενους του, καθώς και την ικανότητα να σκέφτονται και να στοχάζονται κριτικά. (Κόκκος, 1999; Rogers, 1996). Η κάθετη μεταφορά γνώσης αποπροσανατολίζει το άτομο και το κάνει νωθρό και αδιάφορο προς τα λοιπά εκπαιδευτικά ερεθίσματα (Rahman, 1993), ενώ στόχος του εκπαιδευτή θα πρέπει να είναι η δημιουργική και κριτική μάθηση, που με τη σειρά της οδηγεί σε αυτοδυναμία και προσωπική ανάπτυξη και ολοκλήρωση (Knowles et al., 1998).

Η αμοιβαία εμπιστοσύνη, το κλίμα ασφάλειας και η τεχνική της διαλογικής συζήτησης μπορούν να οδηγήσουν τον εκπαιδευόμενο στην κατάκτηση των μεγίστων οφελών από την εκπαίδευση (Jacques, 2004). Επιπλέον, ο εκπαιδευτής θα πρέπει να είναι σε θέση να ακούει συνειδητά και με ενδιαφέρον τα θέματα που εγκύπτουν κάθε φορά, να συμβουλεύει και να επικοινωνεί με αμεσότητα, ειλικρίνεια και αγάπη με τους εκπαιδευόμενους του (Jacques, 2004; Mezirow, 1991; Rogers, 2002).

Τέλος, ο εκπαιδευτής θα πρέπει να επικοινωνεί με τους άλλους με έναν τρόπο γνήσιο και αυθεντικό, αναγνωρίζοντας κατά περίπτωση τα λάθη του, αναδιαμορφώνοντας τις αντιλήψεις του και επανακαθορίζοντας τη στάση του (Brookfield, 1990; Ray & Anderson, 2000). Οι Cranton και Carusetta (2004) ορίζουν το περιεχόμενο της αυθεντικότητας του εκπαιδευτή σε Σ.Δ.Ε. ως τη συνέπεια μεταξύ υποσχέσεων και πράξεων, ως προς τη γνησιότητά του, ως προς την επικοινωνία με τους εκπαιδευόμενους και ως προς τη συνεχή κριτική θεώρηση της ζωής τους.

Για το λόγο αυτό η μέτρηση της ΣΝ τους ως παράγοντας επιτυχίας στην εκπαιδευτική τους διαδικασία κρίνεται αναγκαία και επιβεβλημένη.

2. Μεθοδολογία Έρευνας

Σκοπός της παρούσας εργασίας είναι να ευαισθητοποιηθούν οι εκπαιδευτικές αρχές ως προς την επίδραση της συναισθηματικής νοημοσύνης στους εκπαιδευτές Σ.Δ.Ε, προκειμένου να βελτιώσουν τις πολιτικές τους. Οι στόχοι της έρευνας σε επίπεδο γνώσεων είναι να γνωρίζουν οι εκπαιδευτές αλλά και οι φορείς εκπαίδευσης ενηλίκων τη σημασία της συναισθηματικής νοημοσύνης στο εκπαιδευτικό τους έργο στα πλαίσια των Σ.Δ.Ε. προκειμένου να μπορούν να την αξιοποιήσουν στην καθημερινότητά τους, σε επίπεδο δεξιοτήτων να μπορούν οι εκπαιδευτές να ανατρέχουν στα ερευνητικά συμπεράσματα προκειμένου να αναγνωρίζουν τη σημασία και τη συμβολή της συναισθηματικής νοημοσύνης στην καθημερινότητά τους και, τέλος, σε επίπεδο στάσεων να απομυθοποιηθεί η αντίληψη ότι η συναισθηματική νοημοσύνη είναι έννοια ασαφής και μη μετρήσιμη.

Από την ανασκόπηση της βιβλιογραφίας μπορούν να εξαχθούν τα ακόλουθα ερευνητικά ερωτήματα: Σχετίζεται η ΣΝ με το φύλο των εκπαιδευτών ΣΔΕ; Αν ναι ποιο φύλο έχει υψηλότερη ΣΝ; Σχετίζεται η ΣΝ με την ηλικία των εκπαιδευτών ΣΔΕ; Αν ναι ποια ηλικιακή ομάδα έχει υψηλότερη ΣΝ, η ομάδα των >35 ετών ή η ομάδα <35 ετών;

2.1 Μέθοδος - Δείγμα

Η έρευνα επέλεξε την προσέγγιση της απογραφικής έρευνας εφόσον το σύνολο των εκπαιδευτών ΣΔΕ του νομού Θεσσαλονίκης έλαβε μέρος σε αυτή (Ρούσσοι & Τσαούσης, 2011). Διανεμήθηκαν 45 ερωτηματολόγια ΣΝ σε αντίστοιχο αριθμό εκπαιδευτών ενηλίκων Σ.Δ.Ε. . Οι συμμετέχοντες ενημερώθηκαν για το σκοπό της έρευνας και συμπλήρωσαν το

ερωτηματολόγιο σε διάστημα μιας εβδομάδας. Από το σύνολο των συμμετεχόντων, οι 13 ήταν άντρες και οι 32 γυναίκες με μέσο όρο ηλικίας για τους άντρες τα 37,15 έτη και για τις γυναίκες τα 38,71 έτη. Έγινε κατηγοριοποίηση των συμμετεχόντων ως προς την ηλικία τους σε δύο κατηγορίες: η πρώτη κατηγορία αφορούσε στην ηλικία κάτω των 35 ετών, η δεύτερη την ηλικία 35 ετών και άνω. Η κατηγοριοποίηση των ηλικιακών ομάδων και του φύλου φαίνεται στον πίνακα 1.

Πίνακας 1: Κατανομή συμμετεχόντων ανά φύλο και ηλικιακή κατηγορία

	1 ^η ηλικιακή κατηγορία <35	2 ^η ηλικιακή κατηγορία 35-45	Σύνολο
Άνδρες	7	6	13
Γυναίκες	15	17	32
Σύνολο	22	23	45

2.2 Ερευνητικό Εργαλείο

α) Ερωτηματολόγιο που αφορά τη ΣΝ: Πρόκειται για την Ελληνική Κλίμακα ΣΝ - Greek Emotional Intelligence Scale (GEIS, Tsaousis, 2008), η οποία βασίστηκε στις προσεγγίσεις των Mayer και Salovey (1997) και σχεδιάστηκε αποκλειστικά για να μετράει τη ΣΝ στον Ελληνικό πληθυσμό, εξασφαλίζοντας την εγκυρότητά του. Η συγκεκριμένη κλίμακα αποτελείται από 52 ερωτήσεις οι οποίες συγκροτούν τους εξής 4 παράγοντες: α) Έκφραση και Αναγνώριση των Συναισθημάτων, β) Έλεγχο των Συναισθημάτων, γ) Χρήση των Συναισθημάτων και δ) Φροντίδα και Ενσυναίσθηση. Η κλίμακα ελέγχθηκε για την αξιοπιστία της, με τον δείκτη Cronbach $\alpha = .89$ (Tsaousis, 2008). Στον Πίνακα 2 διακρίνονται οι δείκτες εσωτερικής συνοχής (α Cronbach) που υπολογίστηκαν στην παρούσα έρευνα για κάθε ένα από τους 4 παράγοντες της ΣΝ.

Πίνακας 2: Δείκτες α του Cronbach για τους παράγοντες της ΣΝ

Μεταβλητή	Δείκτης α του Cronbach
Αναγνώριση και Έκφραση Συναισθημάτων	.794
Έλεγχος Συναισθημάτων	.729
Χρήση των Συναισθημάτων	.763
Φροντίδα και Ενσυναίσθηση	.725

2.3 Στατιστική Ανάλυση

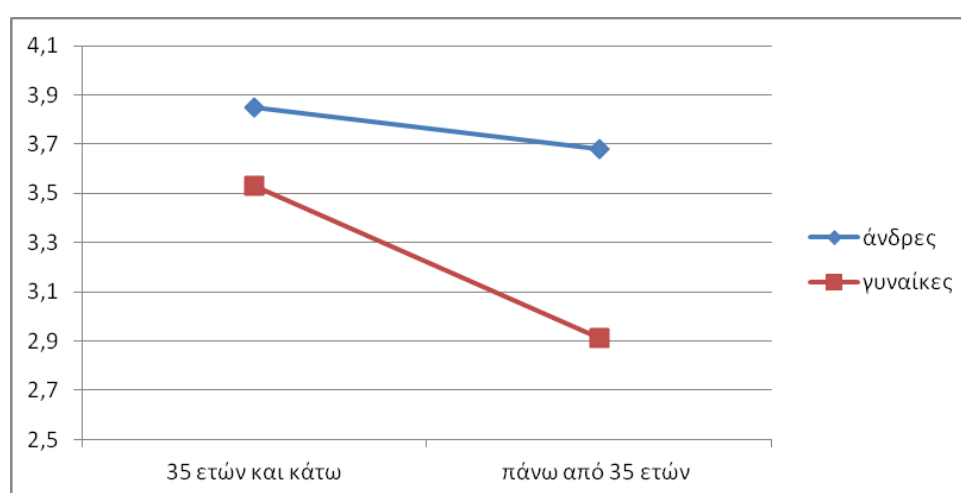
Για τη στατιστική ανάλυση χρησιμοποιήθηκε το στατιστικό πακέτο SPSS 15.0. Αρχικά έγινε ανάλυση εσωτερικής συνοχής (Scale Reliability Analysis) για τις ερωτήσεις της ΣΝ. Επιπλέον χρησιμοποιήθηκε η δίπλευρη πολυμεταβλητή ανάλυση διακύμανσης (two-way MANOVA) προκειμένου να εξεταστούν οι διαφορές της ΣΝ ως προς την ηλικιακή κατηγορία (<35, 35>) και το φύλο (άνδρας, γυναίκα), ενώ οι απλές κύριες επιδράσεις ελέγχθηκαν με t-test ανεξάρτητων δειγμάτων.

2.4 Αποτελέσματα

Από τα αποτελέσματα της δίπλευρης πολυμεταβλητής ανάλυσης (two-way MANOVA) που χρησιμοποιήθηκε για να διερευνηθούν πιθανές διαφορές στους παράγοντες της ΣΝ (αναγνώριση και έκφραση συναισθημάτων, χρήση συναισθημάτων, ενσυναίσθηση και ενδιαφέρον και έλεγχος συναισθημάτων) ως προς την ηλικιακή κατηγορία (>35 ετών, <35 ετών) και το φύλο (άνδρας, γυναίκα) διαπιστώθηκε σημαντική αλληλεπίδραση ηλικιακής κατηγορίας κατά φύλο. Από τα μονομεταβλητά τεστ φάνηκε ότι η σημαντική αλληλεπίδραση ηλικιακή κατηγορία κατά φύλο στον παράγοντα της ΣΝ αναγνώριση και έκφραση συναισθημάτων ($F_{2,126}=4.09$, $p<.05$) και στατιστικά σημαντική κύρια επίδραση του φύλου ($F_{1,126}=4.83$, $p<.05$). Στο Σχήμα 1 φαίνεται η αλληλεπίδραση ηλικιακής κατηγορίας κατά φύλο εντοπίστηκε στον παράγοντα Αναγνώριση και Έκφραση Συναισθημάτων. Στον ίδιο παράγοντα διαπιστώθηκε, ακόμα, στατιστικά σημαντική επίδραση του φύλου ($F_{1,126}=4.83$, $p<.05$) και, όπως φαίνεται και στον Πίνακα 3, οι άνδρες είχαν συνολικά υψηλότερο σκορ από τις γυναίκες. Από την περαιτέρω διερεύνηση της αλληλεπίδρασης ηλικιακή κατηγορία κατά φύλο στον παράγοντα «Αναγνώριση και Έκφραση Συναισθημάτων» (Σχήμα 1) φαίνεται ότι η υπεροχή των ανδρών ήταν σημαντική μόνο στη μεγαλύτερη ηλικιακή κατηγορία ($t_{21}=2.18$, $p<.05$).

Πίνακας 3: Μέσοι όροι & Τυπικές Αποκλίσεις στις παραμέτρους της ΣΝ ανά ηλικιακή κατηγορία & φύλο

	Άνδρες		Γυναίκες		Σύνολο		
	ΜΟ	ΤΑ	ΜΟ	ΤΑ	ΜΟ	ΤΑ	
>35 ετών	Χρήση Συναισθημάτων	3.50	.45	3.36	.56	3.57	.52
	Έλεγχος Συναισθημάτων	3.33	.69	3.05	.90	3.41	.64
	Ενσυναίσθηση & Ενδιαφέρον	4.05	.48	3.92	.46	3.97	.41
	Αναγνώριση και Έκφραση Συναισθημάτων	3.86	.61	3.54	.79	3.77	.65
<35 ετών	Χρήση Συναισθημάτων	3.6	.63	3.79	.51	3.58	.57
	Έλεγχος Συναισθημάτων	3.50	.62	2.91	.65	2.98	.76
	Ενσυναίσθηση & Ενδιαφέρον	3.87	.31	3.99	.42	3.97	.41
	Αναγνώριση και Έκφραση Συναισθημάτων	3.68	.75	2.91	.73	3.20	.81
Σύνολο	Χρήση Συναισθημάτων	3.40	.52	3.75	.53	3.58	.55
	Έλεγχος Συναισθημάτων	3.14	.83	3.07	.68	3.10	.75
	Ενσυναίσθηση & Ενδιαφέρον	3.96	.46	3.96	.39	3.96	.42
	Αναγνώριση και Έκφραση Συναισθημάτων	3.63	.74	3.11	.80	3.37	.80

Σχήμα 1. Αλληλεπίδραση ηλικιακής κατηγορίας X φύλο στον παράγοντα αναγνώριση και έκφραση συναισθημάτων.

3. Ευρήματα

Από τη διεξαγωγή της έρευνας στους εκπαιδευτές Σ.Δ.Ε. του νομού Θεσσαλονίκης διαπιστώθηκε ότι υπάρχει στατιστικά σημαντική σχέση ανάμεσα στη ΣΝ και στο φύλο ($p < .05$) με τους άνδρες να σημειώνουν υψηλότερα σκορ και ότι δεν υπάρχει στατιστικά σημαντική σχέση ανάμεσα στη ΣΝ και στην ηλικία ($p > .05$). Συμφωνούν έτσι τα αποτελέσματά μας με τους Extremera, Fernandez-Berrocal και Salovey (2006), όπου αναφέρουν σημαντική επίδραση της ΣΝ και στα δύο φύλα αλλά, επιπλέον, φωτίζεται η υψηλή ΣΝ που φαίνεται να υπάρχει στους άνδρες αν και οι έρευνες παρουσιάζουν τις γυναίκες ως πιο συναισθηματικά νοήμονες (Schutte et al., 1998). Αναφορικά με το ηλικιακό επίπεδο δεν βρέθηκε στατιστικά σημαντική σχέση ανάμεσα στη ΣΝ και στην ηλικία ($p > .05$), κάτι που διαφωνεί με τις έρευνες των Fariselli, Ghini και Freedman (2006), οι οποίοι θεωρούν ότι η ΣΝ αυξάνεται με την πάροδο της ηλικίας.

4. Συζήτηση

Σκοπός της παρούσας εργασίας ήταν να διερευνηθεί αν και σε ποιο βαθμό τα επίπεδα της ΣΝ των εκπαιδευτών των Σχολείων Δεύτερης Ευκαιρίας (Σ.Δ.Ε.) επηρεάζονται από παράγοντες όπως το φύλο και η ηλικία ώστε να ληφθούν υπόψη τα δεδομένα για να σχεδιαστούν και να εφαρμοστούν δράσεις βελτιώσουν την ποιότητα ζωής των ίδιων, αλλά και κατ' επέκταση των εκπαιδευομένων, οι οποίοι και αποτελούν τους άμεσα συναναστρεφόμενους με τον επαγγελματικό αυτό κλάδο.

Αναδείχτηκε, από τα αποτελέσματά, σημαντική αλληλεπίδραση ηλικιακής κατηγορίας κατά φύλο στην παράμετρο της ΣΝ «Αναγνώριση και Έκφραση Συναισθημάτων», όπου οι άνδρες εκπαιδευτές ενηλίκων είχαν υψηλότερα σκορ από ό,τι οι γυναίκες συνάδελφοί τους. Αυτό μπορεί να ερμηνευθεί από το γεγονός ότι οι άνδρες είναι πιο εξωστρεφείς και πιο αυθόρμητοι στις αντιδράσεις τους από τις γυναίκες (Stevens, 2005). Επιπλέον, στην εκπαιδευτική αίθουσα οι γυναίκες τείνουν να είναι πιο αυστηρές από τους άντρες προκειμένου να μπορούν να διαχειριστούν τους εκπαιδευομένους. Και, τέλος, η διαφορά ηλικίας μεταξύ εκπαιδευτών και εκπαιδευομένων, μπορεί να αποτελέσει ένδειξη ανασφάλειας και άγχους από την πλευρά του εκπαιδευτή, ειδικά αν οι εκπαιδευτές είναι μικρότερης ηλικίας από τους εκπαιδευομένους. Στην περίπτωση αυτή, ο εκπαιδευτής μπορεί να νιώθει ανεπαρκής σε θέματα διαχείρισης μιας ομάδας (Noye & Riveteau, 2002). Ακόμα, οι γυναίκες εκπαιδύτριες είναι και αυτές που συχνά καλούνται να αναλάβουν θέσεις ευθύνης. Ιδιαίτερα στον εκπαιδευτικό κλάδο, η συντριπτική πλειονότητα ανήκει στο γυναικείο φύλο, και διευθύντριες Σ.Δ.Ε. καθώς και προϊστάμενες παραρτημάτων είναι σε εξαιρετικά μεγάλο ποσοστό γυναίκες.

Συμπεράσματα

Υπάρχει στατιστικά σημαντική σχέση ανάμεσα στη συναισθηματική τους νοημοσύνη και στο φύλο ($p.<.05$) με τους άνδρες να σημειώνουν υψηλότερα σκορ. Τα αποτελέσματα συμφωνούν με τις έρευνες των Mayer, Salovey και Caruso (1999, 2000) και του Bar-On (2000), οι οποίοι υποστηρίζουν ότι οι άνδρες κατέχουν υψηλά ποσοστά σε συναισθήματα όπως διαχείριση άγχους, αισιοδοξία και προσαρμοστικότητα αλλά διαφωνούν παράλληλα με τις έρευνες των Schutte και συνεργατών (1998) που θεωρούν ότι οι γυναίκες έχουν υψηλότερη συναισθηματική νοημοσύνη από τους άνδρες, παράγοντας που σχετίζεται με τα βιολογικά μητρικά τους ένστικτα.

Δεν υπάρχει στατιστικά σημαντική σχέση ανάμεσα στη συναισθηματική τους νοημοσύνη και στην ηλικία ($p.>.05$), κάτι που διαφωνεί με τις έρευνες των Fariselli, Ghini και Freedman (2006), οι οποίοι θεωρούν ότι η συναισθηματική νοημοσύνη αυξάνεται με την πάροδο της ηλικίας.

Προτάσεις

Η ενσυναίσθηση, το ενδιαφέρον, η επίλυση συγκρούσεων, η διαχείριση των συναισθημάτων, ως βασικές λειτουργίες του management, αποτελούν ταυτόχρονα και δομικά στοιχεία της ΣΝ. Θα ήταν χρήσιμη, πιθανώς, μία περαιτέρω σύγκριση μεταξύ του επιπέδου ΣΝ των γυναικών εκπαιδευτριών που έχουν αναλάβει θέσεις ευθύνης με τις γυναίκες αντίστοιχης ηλικίας που δεν έχουν αναλάβει ακόμη αντίστοιχο ρόλο ή, ακόμη, μία σύγκριση των γυναικών εκπαιδευτριών σε θέση ευθύνης και των γυναικών εκπαιδευτριών οι οποίες εργάζονται σε καθεστώς ωρομισθίας.

Ένα ακόμη πεδίο που θα μπορούσε να μελετηθεί είναι η σχέση του επιπέδου ΣΝ και ακαδημαϊκού επιπέδου των εκπαιδευτών ενηλίκων. Θα μπορούσε για παράδειγμα να διερευνηθεί αν ένα υψηλό επίπεδο ακαδημαϊκών γνώσεων, όπως π.χ. αυτό αποτυπώνεται μέσα από την ύπαρξη μεταπτυχιακών σπουδών, σχετίζεται και με υψηλότερο επίπεδο ΣΝ ή όχι ή, ακόμη, αν διαφορετικές κατηγορίες εκπαιδευτών στα διαφορετικά γνωστικά αντικείμενα εμφανίζουν διαφορετικά επίπεδα ΣΝ και επαγγελματικής ικανοποίησης

Η ΣΝ αποτελεί, πλέον, ένα από τα ευρέως ερευνούμενα πεδία, όπως προκύπτει και από την ανασκόπηση της διεθνούς βιβλιογραφίας. Η δυναμική των μεταβαλλόμενων καταστάσεων και ανθρώπινων αναγκών είναι αυτή που θα διαμορφώσει νέα δεδομένα και θα τροφοδοτήσει και νέες έρευνες που θα είναι σε θέση να εξειδικεύσουν τη μορφή των αναγκαίων παρεμβάσεων, προκειμένου να γνωρίσουμε καλύτερα τον εσωτερικό μας κόσμο και να καλλιεργήσουμε όλοι μας την ενσυναίσθηση, τη φροντίδα και το ενδιαφέρον για ό,τι μας περιβάλλει, έμψυχο και υλικό κόσμο.

Βιβλιογραφικές αναφορές

- Bales, S. & Gilliam, F. (2007). Lessons from the story of early child development: Domain decisions and framing youth development. *New Directions for Youth Development*, 124, 119-134.
- Bar-On, R. (1997). *The emotional quotient inventory (EQ-i): A test of emotional intelligence*. Toronto: Multi-Health Systems.
- Bar-On, R. (2000). Emotional and social intelligence: Insights from the Emotional Intelligence Quotient Inventory. In R. Bar-On & D.A. Parker (Eds.), *The handbook of emotional intelligence*, (pp. 363-388). San Francisco: John Wiley & Sons.
- Battistich, V., Solomon, D., Watson, M., & Shaps, E. (1997). Caring school communities. *Educational Psychologist*, 32, (137-51).
- Brookfield, S.D. (1990). Using critical incidents to explore learners' assumptions. In J.Mezirow (Ed), *Fostering Critical Reflection in Adulthood*, (pp 177-193). San Fransisco: Jossey-Bass Publishers.
- Byrne, A. & Byrne, D.G. (1993). The effect of exercise on depression, anxiety and other mood states-A review. *Journal of Psychosomatic Research*, 37, 565-574.
- Ciarrochi, J.V., Chan, A.Y.C. & Caputi, P. (2000). A critical evaluation of the emotional intelligence construct. *Personality and Individual Differences*, 28, 539-561.
- Ciarrochi, J.V. & Deane, F.P. (2001). Emotional competence and willingness to seek help from professional and nonprofessional sources. *British Journal of Guidance and Counselling*, 29, 233-246.
- Chiarrochi J. & Panju, M. (2008). *7 Successful Strategies to Promote Emotional Intelligence in the Classroom*. Great Britain: MPG Books Ltd.
- Cooper, R. K. (1997). *E.Q Map*. San Francisco: AIT and Essi Systems.
- Cranton, P. & Carusetta, E. (2004). Perspectives on authenticity in teaching. *Adult Education Quarterly*, 55 (1), 5-22.
- Di Fabio, A. & Kenny, M.E. (2011). Promoting emotional intelligence and career decision making among Italian high school students. *Journal of Career Assessment*, 19, 21-34.
- Elias, M.J., (2003). *Academic and Social- Emotional learning*, The International Academy of Education – IAE, The International Academy of Education, France: SADAG. Retrieved December, 19, 2013, from <http://www.ibe.unesco.org/publications/EducationalPracticesSeriesPdf/prac12e.pdf>.
- Elias, M.J., Zins, J., Weissberg, R.P., Frey, K., Greenberg, M., Haynes, N., Kessler, R., Schwab-Stone, M. & Shriver, T. (1997). *Promoting Social and Emotional Learning: Guidelines for Educators*, Alexandria: Association for Supervision and Curriculum Development.
- Extremera, N., Fernandez- Berrocal, P. & Salovey, P. (2006). Spanish version of the Mayer-Salovey- Caruso Emotional Intelligence Test- Version 2.0: Reliabilities, age, and gender differences. *Psicothema*, 18, 42-48.

- Fariselli, L., Ghini, M. & Freedman, J. (2006). Age and emotional intelligence. Six Seconds. (www.6seconds.org).
- Fasano, C. & Pellittery, J., (2006). Infusing Emotional Learning into the school environment. In: J. Pellittery et al. (Eds.), *Emotionally intelligent school counseling*, (pp. 65-78). USA: Lawrence Erlbaum Associates, Inc.
- Gibbs, N. (1995). The EQ factor. *Time*, 146, 60-68.
- Goleman, D. (1995). *Emotional intelligence*. New York: Bantam Books.
- Goleman, D. (2000). *Η ΕΙ στο χώρο της εργασίας*. Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα.
- Jacques, D. (2004). *Μάθηση σε ομάδες: Εγχειρίδιο για όσους συντονίζουν ομάδες ενήλικων εκπαιδευομένων*. Αθήνα: Μεταίχμιο.
- Jordan P.J. & Troth, A.C. (2006). Emotions and coping with conflict: An introduction. *Journal of Management and Organization*, 12(2), 98-100.
- Knowles, M., Holton, E. & Swanson, R. (1998). *The adult learner: The definite classic in adult education and human resource development*. Houston: Gulf Publishing Co.
- Low, G. & Nelson, D. (2005). Emotional Intelligence: The Role of Transformative Learning in Academic Excellence. *Texas Study Magazine*. Retrieved November 5, 2012 from, <http://www.unic.ac.cy/media/Research/Photos/parispapergreek.pdf>.
- Mayer, J.D., Caruso, D. & Salovey, P. (2000). Selecting a measure of emotional intelligence: The case for ability scales. In R. Bar-On & J.D.A. Parker (Eds.), *The handbook of emotional intelligence*, (pp. 320-342). San Francisco: Jossey-Bass.
- Mayer, J.D. & Salovey, P. (1997). What is emotional intelligence? In P. Salovey & D. Sluyter (Eds.), *Emotional Development and Emotional Intelligence: Implications for Educators*, (pp. 3-31). New York: Basic Books.
- Mezirow, J. (1991). *Transformative Dimensions of Adult Learning*. San Francisco: Bass
- Noye, D. & Piveteau, J. (2002). *Πρακτικός οδηγός του εκπαιδευτή*. Αθήνα: Μεταίχμιο. Pfeifer, S.I. (2001). Emotional intelligence: Popular but elusive construct. *Roper Review*, 23(3), 138-142.
- Rahman, M.D.A. (1993). *People's Self-Development, perspectives on participatory action research*. London: Zed Books,
- Ray, P. & Anderson, S. (2000). *The cultural creatives: How 50 million people are changing the world*. New York: Three Rivers Press.
- Rogers, A. (1996). *Teaching Adults*. Buckingham: Open University Press.
- Rogers, A. (2002). *Η Εκπαίδευση Ενηλίκων*. Αθήνα: Μεταίχμιο.
- Schutte, N.S., Malouff, J.M., Hall, L.E., Hagerty, D.J., Cooper, J.T., Golden, C.J. & Dornheim, L. (1998). Development and validation of emotional intelligence. *Personal and Individual Differences*, 25, 167-177.
- Serrat, O. (2009). Understanding and developing emotional intelligence. *Knowledge Solutions*, 49, 34-61.

- Stevens, P.A. (2005). The job satisfaction of English academics and their intentions to quit academe. *NIESR Discussion Papers No 22. National Institute of Economic and Social Research*.
- Taylor, G.J. (2001). Low Emotional Intelligence and mental illness. In J. Ciarrochi, J. P.
- Tsaousis, I. (2008). Measuring trait emotional intelligence: Development and psychometric properties of the Greek Emotional Intelligence Scale (GEIS). *Psychology*, 15, 200-218.
- Tsaousis, I. & Nikolaou, I. (2005). Exploring the relationship of emotional intelligence with physical and psychological health functioning. *Stress and Health*, 21, 77-86.
- Weissberg, R.P. & O'Brien, M.U. (2004). What works in school-based social and emotional learning programs for youth development. *The Annals of the American Academy of Political and Social Science*, 591, 86-97.
- Wigod, R. (1998). EQ versus IQ: Scientists see value in emotional intelligence. *Psychological Affairs*, 1, 58-61.
- Yeung, R. (1996). The acute effects of exercise on mood state. *Journal of Psychosomatic Research*, 40, 123-141.
- Κόκκος, Α. (1999). *Εκπαίδευση ενηλίκων: το πεδίο, οι αρχές μάθησης, οι συντελεστές*. Πάτρα: ΕΑΠ.
- Κοσσυβάκη, Φ. (2003). *Εναλλακτική Διδακτική. Προτάσεις για μετάβαση από τη διδακτική του αντικειμένου στη διδακτική του ενεργού υποκειμένου*. Αθήνα: Gutenberg.
- Κουτρούμπα, Κ. & Ζησιμοπούλου, Α. (2006). Απόψεις εκπαιδευτικών για τις επιμορφωτικές τους ανάγκες και τη γονική συμμετοχή στο σύγχρονο πολυπολιτισμικό σχολείο. *Παιδαγωγική Επιθεώρηση*, 41, 183-201.
- Πλατσίδου, Μ. (2005). ΕΙ: Σύγχρονες προσεγγίσεις μιας παλιάς έννοιας. *Επιστήμες της Αγωγής*, 1, 27-39.
- Πλατσίδου, Μ. (2010). *Η ΕΙ: Θεωρητικά μοντέλα, τρόποι μέτρησης και εφαρμογές στην εκπαίδευση και στην εργασία*. Αθήνα: Τυπωθήτω.
- Ρούσσο, Π. & Τσαούσης, Γ. (2011). *Στατιστική στις επιστήμες της συμπεριφοράς με τη χρήση του SPSS*. Αθήνα: Μεταίχμιο